

Nr 66

Utlåtande i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 behandlade allmänna frågor jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 60, vilken hänvisats till statsutskottet i vad densamma ej angår jordbruksärenden, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 19 februari 1960, föreslagit riksdagen att dels godkänna vid protokollet fogat förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att, därest arbetsmarknadsläget så påfordrar, inom ramen av ett belopp av 300 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts i beredskapsstaten.

Utskottet upptar i förevarande utlåtande till behandling de allmänna frågor vilka i propositionen beröres å s. 1—9.

Jämlikt regeringsformen § 63 må riksdagen i den ordning, som gäller för riksstatens reglerande, antaga allmän beredskapsstat, upptagande de anslag, som kan erfordras vid ekonomisk kris eller annat nödläge; och äger riksdagen därvid fastställa den ordning, i vilken Konungen må förfoga över de i beredskapsstaten uppförda anslagen.

Enligt den av Kungl. Maj:t för arbetsmarknadsstyrelsen fastställda instruktionen åligger det styrelsen bland annat, att årligen upprätta och till Kungl. Maj:t ingiva förslag till reserv av statliga, kommunala och statsunderstödda investeringsobjekt, att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag och i övrigt vidtaga de åtgärder, som må erfordras för att få till stånd deljplanering av arbeten, intagna i eller avsedda att intagas i investeringsreserven, samt att föra centralt register över tillgängliga investeringsobjekt.

Allmän beredskapsstat fastställdes senast av 1956 års riksdag (prop. 95, rskr. 349—357, 379 och 412). Beredskapsstaten, som avsåg budgetåret 1956/57, upptar på driftbudgeten en anslagssumma av 465,3 miljoner kronor och på kapitalbudgeten en anslagssumma av 199,6 miljoner kronor eller sammanlagt 664,9 miljoner kronor.

De å beredskapsstaten uppförda anslagen är avsedda för finansiering av en investeringsreserv, som omfattar såväl statliga och kommunala som statsunderstödda investeringsobjekt. Investeringsreserven inrymmer alternativa sysselsättningsprogram för att man skall kunna möta skilda arbetslöshets-

situationer. De i investeringsreserven intagna arbetsobjekten har utvalts främst på grund av angelägenhetsgraden. Vidare har tyngdpunkten lagts på anläggningsarbeten, som bedömts ge de största möjligheterna till sysselsättning av arbetskraft utan särskilda yrkeskvalifikationer.

Beträffande statsbidrag till kommunala och enskilda arbeten gäller, att bidragsgrunderna kan jämkas med hänsyn till de särskilda förhållanden under vilka investeringsverksamheten kan komma att bedrivas.

För beredskapsstatens ikraftträdande krävdes särskilt beslut av riksdagen. Enligt en till beredskapsstaten anknuten finansfullmakt ägde emellertid Kungl. Maj:t att, därest arbetsmarknadsläget så påfordrade, inom ramen av ett belopp av 300 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts å allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1956/57. En betryggande sysselsättningsberedskap ansågs kunna upprätthållas för därefter följande budgetår, utan att ett utformat förslag till ny allmän beredskapsstat underställdes riksdagen, genom att en finansfullmakt av förenämnda slag för ett vart av ifrågavarande budgetår ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande. Därvid förutsattes att — därest utvecklingen på arbetsmarknaden skulle giva anledning därtill — förslag till allmän beredskapsstat för det löpande budgetåret på grundval av arbetsmarknadsstyrelsens fortlöpande revidering och komplettering av investeringsreserven skulle kunna upprättas och underställas riksdagen. Några sådana åtgärder har emellertid ej erfordrats. Däremot har de sysselsättningsvårigheter, som förekommit från och med hösten 1957, föranlett Kungl. Maj:t att delvis taga finansfullmakten för budgetåret 1957/58 i anspråk.

Med skrivelse den 22 januari 1960 har arbetsmarknadsstyrelsen överlämnat förslag till investeringsreserv för budgetåret 1960/61.

Departementschefen anför att beredskapsstaten för budgetåret 1956/57 delvis är föråldrad. Med hänsyn härtill framhölls i propositionen 118 till 1959 års riksdag angående finansfullmakt för budgetåret 1959/60, att arbetsmarknadsstyrelsen i vart fall borde bedriva sitt planeringsarbete så att ett förslag till ny allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 kunde underställas 1960 års riksdag. Även om läget på arbetsmarknaden för närvarande icke i och för sig påkallar att en ny beredskapsstat fastställs, får beredskapen mot sysselsättningsrubbnings icke eftersättas. Det av arbetsmarknadsstyrelsen nu uppgjorda förslaget till allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 bör med vissa i det följande angivna ändringar därför nu underställas riksdagen för godkännande. Arbetsmarknadsstyrelsens förslag upptager på driftbudgeten en anslagssumma av 834,25 miljoner kronor och på kapitalbudgeten en anslagssumma av 338,25 miljoner kronor eller sammanlagt cirka 1 173 miljoner kronor avseende anläggnings- och husbyggnadsarbeten samt anskaffningar av inhemska industriprodukter.

Till grund för förslaget till allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 har legat det av arbetsmarknadsstyrelsen för samma budgetår uppgjorda förslaget till investeringsreserv, vilket granskats inom berörda departement. Granskningen har ej föranlett någon större avvikelse från styrelsens förslag.

Investeringsreserven möjliggör alternativa sysselsättningsprogram för mötande av skilda arbetslöshetssituationer. Som allmän riktlinje vid utväljandet av företag för investeringsreserven har gällt att investeringsobjekten varit av sådan angelägenhetsgrad att desamma enligt myndigheternas bedömning i vanlig ordning bort komma till utförande under de närmaste åren. Bland annat har de av myndigheterna för budgetåret 1960/61 upprättade anslagsäskandena beträffande investeringsändamål beaktats, i den mån dessa enligt i 1960 års statsverksproposition gjorda uttalanden av statsfinansiella eller liknande skäl ej kunnat tillgodoses. I princip har endast sådana arbetsobjekt av arbetsmarknadsstyrelsen intagits i investeringsreserven, som bedömts kunna påbörjas för beredande av sysselsättning under budgetåret 1960/61. Som en allmän regel har vidare gällt, att företagen vart och ett för sig skall kunna påbörjas efter en längsta varseltid av fyra månader, beträffande husbyggnadsföretag dock utökad till sex månader. Det är enligt departementschefens mening viktigt att en samordning sker av medelsanvisningarna på riksstaten och anslagen på beredskapsstaten, så att den sistnämnda i princip upptar sådana angelägna arbeten och anskaffningar, som vid utförande i normal turordning bedömes komma att bekostas med ordinarie medel för budgetåret 1961/62 eller något av de närmaste budgetåren. Detta gäller icke minst mot bakgrunden av att ett beredskapsarbete med hänsyn till utvecklingen på arbetsmarknaden snabbt kan behöva avvecklas och att det härvid är av vikt att företaget inom rimlig tid kan komma att fullföljas med anlåtande av ordinarie medel. Det är av samma anledning av vikt att investeringsreserven innefattar arbetsföretag av olika varaktighet för att möjliggöra en anpassning till olika aktuella konjunkturlägen. Mot bakgrunden av nu anförda synpunkter finner departementschefen de av arbetsmarknadsstyrelsen gjorda avvägningarna beträffande investeringsreservens omfattning och urvalet av investeringsobjekt kunna godtagas. Av principerna för urvalet av arbetsobjekt för investeringsreserven följer att densamma årligen måste aktualiseras. I likhet med styrelsen anser departementschefen vidare, att något förslag till investeringsreserv för bostadsbyggande icke nu bör framläggas. Därest en utvidgning av bostadsbyggandet utöver det minimiprogram som föreslagits i årets statsverksproposition blir aktuell bör denna fråga i enlighet med vad som förutsatts i statsverkspropositionen upptagas i särskild ordning.

Vid anmälan i årets statsverksproposition av för flera huvudtitlar gemensamma frågor angav departementschefen vissa ändrade riktlinjer för handläggningen av ärenden rörande statliga husbyggnader, vilka riktlinjer sedermera godkänkts av riksdagen. Vidare anfördes vid anmälan av anslaget till vissa projekteringskostnader under fonden för förslag till statsverket, att det ansetts angeläget, att medelstillgången under anslaget gör det möjligt att åstadkomma en viss reserv av projekterade husbyggnadsföretag. En sådan reserv motiverades bland annat av kravet på en fullgod arbetsmarknadspolitik. Anslaget är avsett att disponeras av Kungl. Maj:t. Handläggningen av ärenden rörande de statliga husbyggnadsprojekt som ingår i investerings-

reserven bör ske enligt dessa riktlinjer. Ifrågavarande ärenden skall sålunda i regel prövas av Kungl. Maj:t i två omgångar. Dels bör byggnadsförslaget prövas då byggnadsprogrammet utarbetats, dels bör en prövning ånyo ske när projekteringen fortskridit så långt att huvudritningarna utförts och en noggrann kostnadsberäkning skett. Departementschefen understryker angelägenheten av att detaljplaneringen av arbetsobjekten i investeringsreserven icke eftersättes och att berörda myndigheter intensifierar den häri ingående programmeringsverksamheten och sedermera — i den ordning nyss angivits — jämväl projekteringsverksamheten.

Vad beträffar förutsättningarna för disposition av anslagen å beredskapsstaten har arbetsmarknadsstyrelsen beträffande företag som avses att finansieras med anslag till kollektivt angivna ändamål — i huvudsaklig anslutning till vad som nu gäller — föreslagit, att arbeten som i en viss arbetsmarknadssituation icke visar sig lämpliga att bedriva skall få inom ramen för respektive anslag ersättas med nya företag av samma slag. Avsikten härmed är att vinna en i anslutning till planeringsorganens fortsatta undersökningar och överväganden erforderlig rörelsefrihet vid utväljande av för uppkommande arbetslöshetssituationer bäst lämpade investeringsobjekt. Departementschefen har intet att erinra mot arbetsmarknadsstyrelsens ifrågavarande förslag. Vidare föreslår styrelsen i samma syfte beträffande anslag avseende individuellt angivna investeringsobjekt att sådant anslag vid behov skall få disponeras för annat med respektive anslag förenligt och av statsmakterna godkänt ändamål. Genom de tämligen fria dispositionsregler som föreslagits gälla för anslaget till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. och genom det nyss förordade systemet för kollektivanslagens användning torde erforderlig smidighet och rörelsefrihet ha erhållits för en effektiv arbetslöshetsbekämpande politik. Departementschefen är därför ej beredd att på denna punkt föreslå någon ändring av ifrågavarande dispositionsregler. Detta synes departementschefen också bäst överensstämma med beredskapsstatens allmänna uppläggning och torde i längden underlätta överblicken. Härutöver har arbetsmarknadsstyrelsen i fråga om finansieringen liksom tidigare förutsatt, att vissa förslagsanslag skall få disponeras utöver anvisade belopp varjämte styrelsen vid beräkning av anslagsbehoven förutsatt att kollektivanslag på beredskapsstaten skall få tagas i anspråk icke endast för utförande av företag inom vilken företagsgrupp som helst, vilken omfattas av kollektivanslaget, utan även skall få användas för forcering av arbeten, till vilka motsvarande anslag uppförts på riksstaten. Departementschefen har intet att erinra mot arbetsmarknadsstyrelsens ifrågavarande förslag.

Slutligen har arbetsmarknadsstyrelsen begärt bemyndigande att lägga ut vissa industribeställningar om sammanlagt 52 miljoner kronor för militära ändamål. Såsom chefen för försvarsdepartementet anfört vid anmälan av under försvarsdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 synes det ur budgettekniska synpunkter vara lämpligare att ifrågavarande anslag på beredskapsstaten i stället uppräknas i motsvarande mån.

Vad arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit i fråga om statsbidragsgrunderna för kommunala och enskilda arbeten i investeringsreserven föranleder icke heller någon erinran. De nu gällande statsbidragsgrunderna bör sålunda, i likhet med vad som tidigare gällt, kunna jämkas, där så erfordras med hänsyn till de särskilda förhållanden under vilka investeringsverksamheten kan bedrivas.

Såsom bihang till statsrådsprotokollet har fogats förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 upprättat i enlighet med vad här förordats och innefattande en specifikation av de förslag om särskilda anslag på staten, vilka framlagts av vederbörande föredragande. Förslaget upptager på driftbudgeten en anslagssumma av 886,65 miljoner kronor och på kapitalbudgeten en anslagssumma av 347,68 miljoner kronor. Anslagen bör utan riksdagens hörande få utnyttjas blott inom ramen av visst högsta belopp. För statens ikraftträdande bör således krävas särskilt beslut av riksdagen. Bemyndigandet för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts på beredskapsstaten, torde höra avse samma belopp som för närvarande eller 300 miljoner kronor. Även vid tillämpning av detta bemyndigande torde de i det föregående nämnda förutsättningarna för disposition av anslagen få gälla samt — därest så visar sig erforderligt — berörda jämkningar i statsbidragsgrunderna få medgivas.

I en inom andra kammaren av herrar *Ståhl* och *Helén* väckt motion (II: 674) har hemställts att riksdagen måtte *dels* anhålla att till riksdagen måtte lämnas redovisning årligen — utöver den redovisning som enligt gällande ordning sker via förslag till tilläggsstat — angående omfattningen av på beredskapsstaten realiserade eller eljest inaktualiserade investeringsprojekt och att förslag till komplettering av investeringsreserven likaledes framläggas, därest så skulle befinnas erforderligt, *dels ock* i fråga om villkoren för disponering av lämnad finansfullmakt avseende beredskapsstaten uttala vad i motiveringen till motionsyrkandet anförts.

Beträffande de skäl motionärerna anført till stöd för sina förslag hänvisas till motionen.

Utskottet. Allmän beredskapsstat fastställdes senast för budgetåret 1956/57, medan en arbetslöshetsberedskap för därefter följande budgetår har upprätthållits genom att Kungl. Maj:t årligen erhållit fullmakt av riksdagen att inom en given ram ta i anspråk de på beredskapsstaten uppförda anslagen. Såsom anförts i propositionen är beredskapsstaten för budgetåret 1956/57 delvis föräldrad. Även om läget på arbetsmarknaden nu inte synes behöva inge några farhågor, får det anses angeläget att beredskapen mot störningar i sysselsättningen ej eftersättes, varför utskottet biträder departementschefens ståndpunkt att en ny beredskapsstat nu bör fastställas.

De i det föreliggande förslaget till beredskapsstat upptagna utgiftsändamålen avser anläggnings- och husbyggnadsarbeten samt anskaffningar av inhemska industriprodukter till en total anslagssumma av 1 234 330 000 kro-

nor. Härvid är emellertid att märka att den investeringsreserv, som ligger till grund för stafförslaget, såsom framgår av propositionen är avsedd att möjliggöra alternativa sysselsättningsprogram för mötande av skilda arbetslöshetssituationer. Enligt riktlinjerna för utväljande av de i investeringsreserven upptagna objekten är dessa av sådan angelägenhetsgrad att de enligt myndigheternas bedömning i vanlig ordning bort komma till utförande under de närmaste åren, varvid i princip endast sådana arbetsobjekt har medtagits, som har bedömts kunna igångsättas i sådan tid att de kan bereda sysselsättning under budgetåret 1960/61. Investeringsreserven innehåller vidare arbetsföretag av olika varaktighet för att möjliggöra en anpassning till olika konjunkturlägen.

Såsom framhålles i propositionen följer det av principerna för urvalet av arbetsobjekt att investeringsreserven måste aktualiseras årligen. Enligt vad utskottet inhämtat innebär detta, att avsikten är att fullständigt förslag till allmän beredskapsstat årligen skall underställas riksdagen.

Denna anordning synes utskottet innebära ett tillgodeende av syftet med det i motionen II: 674 framställda önskemålet att Kungl. Maj:t årligen lämnar riksdagen en redovisning angående omfattningen av realiserade eller eljest inaktuella investeringsprojekt, för vilka medel beräknats på allmän beredskapsstat. Utskottet finner därför, att anledning ej föreligger för riksdagen att göra något särskilt uttalande härom.

I nämnda motion har vidare uttalats att det i propositionen föreslagna medgivandet att arbeten, som blivit inaktuella eller mindre lämpade för den rådande arbetsmarknadssituationen, skall få inom ramen för respektive anslag ersättas med nya företag av samma slag, skulle bli obehövt med en årlig redovisning för riksdagen av förändringar i investeringsreserven. Såsom framgår av propositionen är detta medgivande avsett att gälla endast i fråga om kollektivt angivna anslagsändamål och har till syfte att vinna en i anslutning till planeringsorganens fortsatta undersökningar och överväganden erforderlig rörelsefrihet vid utväljande av de arbetsobjekt, som lämpar sig bäst för uppkommande arbetslöshetssituationer. Utskottet finner den i propositionen föreslagna anordningen välbetänkt och tillstyrker densamma. Nu ifrågavarande yrkande i motionen II: 674 avstyrkes alltså.

I överensstämmelse med vad som nu gäller bör för beredskapsstatens ikraftträdande krävas särskilt beslut av riksdagen, dock att Kungl. Maj:t liksom f. n. bör ha möjlighet att utan riksdagens hörande utnyttja de å beredskapsstaten uppförda anslagen inom ramen av ett visst belopp. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag att detta belopp för budgetåret 1960/61 fastställs till 300 miljoner kronor.

Utskottet avser att, såvitt på statsutskottet ankommer, i härefter följande utlåtanden för varje departements verksamhetsområde behandla de av Kungl. Maj:t å allmän beredskapsstat äskade anslagen. Sedan dessa anslagsfrågor behandlats av riksdagen, kommer utskottet att för fastställelse förelägga riksdagen allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, vilken då jämväl kommer att innefatta anslagen inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att, därest arbetsmarknadsläget så påfordrar, inom ramen av ett belopp av 300 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61;

II. att motionen II: 674 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 april 1960

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Boman, Einar Persson, Birger Andersson, Axel Johannes Andersson, Thun, Bergman, Holmqvist, Pålsson, Jacobsson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Bertil Petersson, Ragnar Bergh och Thorsten Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Pettersson i Degerfors, Thapper, Jansson i Kalix, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, Nilsson i Göingegården, Cassel, Nihlfors, Hansson i Önarp, Gustafsson i Skellefteå, fru Sjövall, fröken Vinge och herr Kellgren.